

ХІІІ. ПАВЕЛ ОРОЗИИ

Павел Орозий бил роден в испанския град Таракона към края на IV в. от н. е. След като получил добро за времето си образование, в началото на V в. той бил ръкоположен за презвитер и взел дейно участие в борбата против пелагианската и присцилианската ерес. Той живял и работил в селището Бракара, днешното Брага в Португалия.

Подтикнат от Августин Велики, той започнал историческия си труд *Historiarum adversus paganos libri VII*, който завършил в 417 г. Историята на Орозий представя прагматическа хроника, която дава сухо изложение на събитията от Адам до готските нашествия, и трябвало да съставя допълнение към Августиновото съчинение *De civitate Dei*. Тази хроника е ценна като оригинален исторически извор само за събитията в края на IV и началото на V в. В съчинението му се съдържат някои данни за късноантичния период и за варварските нашествия в Балканския полуостров в края на IV в. Орозий е написал и някои съчинения с религиозно-догматическо съдържание.

Орозий е черпил сведения за интересуващата ни епоха от хрониката на Евсевий, от Евтропий, Аврелий Виктор и др.

Съчинението на Орозий е запазено в много ръкописи, по-важни от които са следните: *Codex Sancti Galli 621 (G)*, от IX в., и *Codex Donaueschingensis (D)*, от VIII в.

ИЗДАНИЯ: *Pauli Orosii Historiarum adversus paganos libri VII*, ed. C. Zangemeister, Leipzig 1899. Дадените тук откъси са взети от това издание.

КНИЖНИНА: *B. Altaner.*, *Patrologie*, Freiburg im Breisgau, 1938, стр. 151—152. — *Fr. Wotke*, *Orosius*, PWRE, XVIII, кол. 1185—1195.

PAULI OROSII

HISTORIAE ADVERSUM PAGANOS

1. *De Europae gentibus et fluminibus*

I. 2, 51. Nunc Europam in quantum cognitioni hominis conceditur stilo pervagabor.

52. Incipit a montibus Riphaeis ac flumine Tanai Maeotisque paludibus quae sunt ad orientem, per litus septentrionalis oceani usque ad Galliam Belgicam et flumen Rhenum quod est ab occasu descendens, deinde usque ad Danuvium quem et Histrum vocant, qui est a meridie et ad orientem directus Ponto accipitur. 53. Ab oriente Alania est, in medio Dacia ubi et Gothia, deinde Germania est ubi plurimam partem Suebi tenent. Quorum omnium sunt gentes LIII. (р. 9₂₄₋₃₅).

2. *De finibus situque Moesiae, Thraciae, Macedoniae, Achaiae Dalmatiaeque*

I. 2, 54. Nunc quidquid Danuvius a barbarico ad mare Nostrum secludit expediam.

55. Moesia ab oriente habet ostia fluminis Danuvii, ab Euro Thraciam, a meridie Macedoniam, ab Africo Dalmatiam, ab occasu Histriam, a circio Pannoniam, a septentrione Danuvium.

56. Thracia habet ab oriente Propontidis sinum et civitatem Constantinopolim quae Byzantium prius dicta est, a septentrione partem Dalmatiae et sinum Euxini ponti, ab occasu et Africo Macedoniam, a meridie Aegaeum mare.

57. Macedonia habet ab oriente Aegaeum mare, a borea Thraciam, ab euro Eu-

ПАВЕЛ ОРОЗИЙ

ПРОТИВ ЕЗИЧНИЦИТЕ

1. *Племена и реки в Европа*

I. 2, 51. Сега ще опиша Европа¹, доколкото е по силите на човешкото знание.

52. Границите на Европа започват от Рифейските планини,² реката Танаис и Меотидските блата³, които са на изток, слизат по брега на северния океан чак до Белгийска Галия и до реката Рейн, която е на запад, а след това — чак до Дунав, който се нарича и Истър. Тая река идва от юг, насочва се към изток и се влива в Понт⁴, 53. На изток се намира Алания⁵, в средата — Дакия⁶, гдето е и Готия. По-нататък следва Германия, по-голямата част от която владеят свевите. Във всички тия земи се наброяват 54 племена.

2. *Мизия, Тракия, Македония, Ахея, Далмация. Техните граници и разположение*

I. 2, 54. Сега ще разкажа кои области Дунав отделя от варварската земя по посока към нашето море⁷.

55. Мизия граничи на изток с устието на река Дунав, на югоизток — с Тракия, на юг — с Македония, на югозапад — с Далмация, на запад — с Истрия⁸, на северозапад — с Панония, на север — с Дунава.

56. Тракия граничи на изток с Пропонтидския залив⁹ и града Константинопол, който по-рано се наричал Византион, на север — с част от Далмация¹⁰ и залива на Евксинския понт¹¹, на запад и югозапад — с Македония, на юг — с Егейско море.

57. Македония граничи на изток с Егейско море, на североизток — с Тракия,

¹ Става дума за континента Европа.

² За Рифейските планини вж. стр. 201, бел. 10.

³ Меотидските блата, сиреч Меотида, са Азовско море.

⁴ Понт е Черно море.

⁵ Алания е страната на аланите.

Вж. стр. 109, бел. 4. ⁶ Под Дакия се разбира отвъддунавска Траянова Дакия.

⁷ Под „нашето море“ се разбира Средиземно море.

⁸ С Istria или Histria се обозначава полуостровът в северната част на Адриатическо море.

⁹ Пропонтидски залив, сиреч Пропонтида, е Мраморно море.

¹⁰ Вероятно в случая Орозий бърка Далмация с Дакия, както се вижда от § 59, в който той вярно определя местоположението на Далмация.

¹¹ Сиреч Черно море.

boeam et Macedonicum sinum, a meridie Achaia, a favonio montes Acrocerauniae in angustiis Hadriatici sinus, qui montes sunt contra Apuliam atque Brundisium, ab occasu Dalmatiam, a circio Dardaniam, a septentrione Moesiam.

58. Achaia undique propemodum cincta est mari; nam ab oriente habet Myrtoum mare, ab euro mare Creticum, a meridie Ionium mare, ab Africo et occasu Cephaleniam et Cassiopam insulas, a septentrione sinum Corinthium, ab aquilone angustum terrae dorsum, quo Macedonia coniungitur vel potius Atticae; qui locus Isthmos vocatur, ubi est Corinthus, habens in Attica ad boream non longe Athenas civitatem.

59. Dalmatia habet ab oriente Macedoniam, ab aquilone Dardaniam, a septentrione Moesiam, ab occasu Histriam et sinum Liburnicum et insulas Liburnicas, a meridie Hadriaticum sinum. (pp. 9₃₄—10₂₇).

3. Gothi Macedoniam invadunt. Dacia Transdanubiana amittitur

VII. 22, 6. Solvuntur repente undique permissu Dei ad hoc circumpositae relictaeque gentes laxatisque habenis in omnes Romanorum fines invehuntur. 7. Germani Alpibus Raetia totaque Italia penetrata Ravennam usque perveniunt; Alamanni Galias pervagantes etiam in Italiam transeunt; Graecia Macedonia Pontus Asia Gothorum inundatione deletur; nam Dacia trans Danuvium in perpetuum aufertur; Quadi et Sarmatae Pannonias depopulantur. (p. 261₁₇₋₂₅)

4. De bello Claudii contra Gothos gesto

VII. 23, 1. Anno ab urbe condita MXXV. Claudius vicesimus octavus voluntate se-

на югоизток — с Евбея и Македонския залив¹, на юг — с Ахея, на запад — с Акрокеравнийските планини² в теснините на Адриатическия залив, които планини се намират срещу Апулия и Бриндизи, на запад — с Далмация, на северозапад — с Дардания, на север — с Мизия.

58. Ахея³ почти отвсякъде е заобиколена с море. На изток тя граничи с Миртойското море⁴, на югоизток — с Критското море,⁵ на юг — с Ионийското море,⁶ на югозапад и запад — с островите Кефалония⁷ и Касиопа, на север — с Коринтския залив, а също и с тесния хребет, чрез който се свързва с Македония⁸, или, по-точно — с Атика. Това място се нарича Истмос, там се намира и Коринт. Недалеч оттук, в североизточна посока, в сред Атика е разположен градът Атина.

59. Далмация граничи на изток с Македония, на север — с Дардания и Мизия⁹, на запад — с Истрия, Либурийския залив и Либурийските острови¹⁰, на юг — с Адриатическо море.

3. Готски нахлувания в Македония. Изоставяне на Отвъддунавска Дакия

VII. 22, 6. Племената, разположени и оставени наоколо за тази цел, внезапно, по божия воля се раздвижили отвсякъде и необузвано нахлули във всички римски земи¹¹. 7. Германците навлезли през Алпите Реция и цяла Италия и стигнали чак до Равена. Аламаните пребродили Галия и също преминали в Италия. Гърция, Македония, Понт и Азия били опустошени от нашествието на готите. Дакия отвъд Дунав била загубена завинаги; квадите и сарматите опустошили Панония.

4. Войната на Клавдий против готите

VII. 23, 1. В 1025 г. от основаването на Рим Клавдий¹² по волята на сената

¹ Македонският залив е вероятно дн. Солунски залив. ² Акрокеравнийските планини са планините, които се издигат по крайбрежието на Северозападен Епир. ³ Провинция Ахея обхващала целия Пелопонес. ⁴ Миртойско море е морето между Пелопонес и Цикладските острови и е част от Егейско море в широк смисъл на думата. ⁵ Критско море е морето между Пелопонес и о-в Крит. ⁶ Ионийско море и днес носи това име. В действителност то се пада обаче на запад от Пелопонес. ⁷ О-в Кефалония и днес носи същото име. ⁸ Диоцезът Македония като административна единица обхващал и Средна Гърция. ⁹ Под Мизия се разбира Горна Мизия. ¹⁰ Либурийският залив и Либурийските острови се намират по източното крайбрежие на Адриатическо море между Далмация и Истрия. ¹¹ Това са известните нашествия на готи и други племена в Тракия по времето на имп. Валериан и Галиен (253—268). Срв. за подробности *История на римските императори*, XXIII, 5, 6, сл. XXIV, 29,1 (тук стр. 59, 65). ¹² Клавдий II Готски (268—270).

natus sumpsit imperium statimque Gothos iam per annos quindecim Illyricum Macedoniamque vastantes bello adortus incredibili strage delevit. Cui a senatu clipeus aureus in curia et in Capitolio statua aequae aurea decreta est; sed continuo apud Sirmium, priusquam biennium in imperio expleret, morbo correptus interiit. (p. 262₂₀₋₂₇).

5. Aurelianus Gothos profligat

VII. 23, 3. Anno ab urbe condita MXXVII Aurelianus vicesimus nonus imperium adeptus quinque annis ac sex mensibus tenuit, vir industria militari excellentissimus. 4. Expeditione in Danuvium suscepta Gothos magnis proeliis profligavit dicionemque Romanam antiquis terminis statuit. (p. 262₃₂₋₃₇).

6. Probus apud Sirmium interfectus est

VII. 24, 3. Ipse autem apud Sirmium in turre ferrata militari tumultu interfectus est. (p. 263₂₆₋₂₇).

7. Sarmatae in finibus Romanis collocantur

VII. 25, 10. Itaque mox per Illyricum et Moesiam undique copias contraxit raptimque in hostem reversus, Narseum magnis consiliis viribusque superavit. — — — 12. Postea per eosdem duces strenue adversus Carpos Basternasque pugnatum est. Sarmatas deinde vicerunt: quorum copiosissimam captivam multitudinem per Romanorum finium dispersere praesidia. (p. 265_{15-17, 23-26}).

поел властта като двадесет и осми по ред император. Той веднага нападнал готите, които вече петнадесет години опустошавали Илирик и Македония и чрез едно нечувано поражение ги унищожил. Сенатът решил да постави в негова чест златен медальон в курията и да му издигне също така златна статуя в Капитолиума. Но веднага след това, преди още да навърши две години от поемането на властта, той заболял и се поминал в Сирмиум.

5. Аврелиан разбива готите

VII. 23, 3. В 1027 година от основаването на града Рим¹ Аврелиан, двадесет и девети по ред император, взел върховната власт и я държал пет години и шест месеца. Той блестял твърде много със своите военни качества. 4. Като предприел поход към Дунава, той разбил готите в големи сражения и възстановил римската власт в предишните ѝ граници².

6. Убийството на Проб в Сирмиум

VII. 24, 3. Самият Проб обаче при един военен бунт бил убит в Сирмиум в една желязна кула³.

7. Заселване на сармати в римските земи

VII. 25, 10. Галерий Максимиан незабавно събрал войски от всички области на Илирик и Мизия и като се устремил внезапно срещу неприятеля, победил Нарзей поради голямата си военна мощ и съобразителност⁴. 12. След това същите военачалници водили ожесточени сражения срещу карпите и бастарните. По-сетне те победили сарматите и пръснали по укрепленията на римските земи твърде голямо множество пленени сармати⁵.

¹ Сиреч в 270 г. Орозий си служи с ерата от основаването на Рим, което тук той погрешно датира в 757 вместо в обичайната 754/753 г. ² Вероятно става дума за нахлуването на готи в Тракия и Илирик през есента на 271 г. Аврелиан, преминавайки през балканските земи във връзка с похода към Сирия, ги разбил и преследвал отвъд Дунава. Срв. *История на римските императори*, XXVI, 22, 2 (тук стр. 72). ³ Вж. *Евтропий*, IX, 17, 2—3 (тук стр. 86.); *Аврелий Виктор* 37, 1—4, (тук стр. 98) ⁴ Вж. *Евтропий*, IX, 24, 1 (тук стр. 87). ⁵ Вж. *Евтропий*, IX, 24, 2 (тук стр. 87). Тия войни са водени в периода 295—296 г.

8. *De orbis Romani divisione sub Diocletiano*

VII. 25, 15. Galerius et Constantius Augusti primi Romanum imperium in duas partes dividerunt: Galerius Maximianus Illyricum Asiam et orientem, Constantius Italiam Africam et Gallias obtinuit; sed Constantius vir tranquillissimus, Gallia tantum [Hispaniaque] contentus, Galerio ceteris partibus cessit. 16. Galerius duos Caesares legit: Maximinum, quem in oriente constituit, et Severum, cui permisit Italiam, ipse in Illyrico constitutus. (p. 266₅₋₁₃).

9. *De bello inter Constantinum et Licinium in Illyrico gesto*

VII. 28, 18. Licinius repentina rabie suscitatus, omnes Christianos e palatio suo iussit expelli. Mox bellum inter ipsum Licinium et Constantinum efferbuit. 19. Sed Constantinus Licinium, sororis suae virum, in Pannonia primum vicit, deinde apud Cibalas oppressit universaque Graecia potitus Licinium crebris bellis terra marique adsurgentem et repressum tandem ad deditionem coegit; 20. sed Herculi Maximiani soceri sui motus exemplo, ne iterum depositam purpuram in perniciem reipublicae sumeret, privatum iussit occidi. (p. 272₂₁₋₃₀).

10. *Constantinus Gothos profligat*

VII 28, 28. Tum deinde primus Constantinus iusto ordine et pio vicem vertit: edicto si uidem statuit citra ullam hominum caedem paganorum templa claudi. 29. Mox Gothorum fortissimas et copiosissimas gentes in ipso barbarici soli sinu, hoc est in Sarmatarum regione, delevit. (p. 273₂₁₋₂₅).

8. *Разделяне на римската империя по време на Диоклециан*

VII. 25, 15. Императорите Галерий и Констанций първи разделили Римската империя на две части. Галерий Максимиан получил Илирик, Азия и Ориент, а Констанций — Италия, Африка и Галия¹. Но Констанций, бидейки твърде скромен, се задоволил само с Галия [и Испания] и отстъпил останалите области на Галерий. 16. Галерий избрал двама цезари: Максимин, когото поставил в Ориент, и Север, когото поверил Италия. Сам той останал в Илирик².

9. *Войната между Константин и Лициний в Илирик*

VII. 28, 18. Лициний, подбуден от внезапна ярост, заповядал да бъдат изгонени от двореца му всички християни. Скоро избухнала война между самия Лициний и Константин. 19. Но Константин победил Лициний, който бил мъж на сестра му, най-напред в Панония, след това го разбил при Цибале. След като завладял цяла Гърция, най-сетне той принудил да се предаде Лициний, който често въставал и бил побеждаван много пъти в сражения по суша и по море. 20. Но под впечатление на случая със своя тъст Херкулий Максимиан той заповядал да убият Лициний като частно лице, за да не облече наново свалената пурпурна мантия за гибел на държавата³.

10. *Константин разбива готите*

VII. 28, 28. Пръв Константин тогава на свой ред справедливо и благочестиво се отплатил: той постановил с едикт да се затворят храмовете на езичниците, без да се пролива човешка кръв. 29. Скоро след това той разгромил храбрите и многочислени готски племена, и то всред самата варварска земя, т. е. в областта на сарматите⁴.

¹ Вж. Евтропий, X, 1 (тук стр. 87).
² Вж. Евтропий X, 5, 1 (тук стр. 87).

³ Вж. Евтропий X, 2, 1 (тук стр. 88).
⁴ Вж. Аврелий Виктор 41, 13 (тук стр. 100). Войната на Константин I против готи и сармати била водена в 334 г.

11. *Vetranio in Illyrico imperator appellatus est*

II. 29, 9. In Illyrico autem Vetranionem aetate grandaevum, imperatorem sibi milites creaverunt, virum natura simplicem cunctisque iucundum, sed qui ne prima quidem umquam litterarum elementa didicisset. (p. 274₃₁₋₃₄).

12. *De Procopii seditione et de Valentis haeresi*

VII. 32, 1. Anno ab urbe condita MCXVIII Valentinianus tricesimus octavus apud Nicaeam consensu militum imperator creatus est mansitque in eo annis undecim — — — 4. Qui postea fratrem suum Valentem participem fecit imperii, Procopium tyrannum pluresque postea satellites eius occidit. 5. Terrae motus per totum orbem factus ita turbatum quoque pelagus excussit, ut per vicinas terrarum campestrium partes refuso mari plurimae insularum urbes concussae et subrutae perisse referantur. 6. Valens ab Eudoxio episcopo, Arriani dogmatis assertore, et baptizatus et persuasus, in saevissimam haeresim declinavit; sed malignam insectationem diu texit nec voluntati potestatem admiscuit, quoad viventis fratris auctoritate compressus est. 7. Contemplabatur enim de eo, quantam vim in ulciscenda fide imperator posset exercere, qui tantam constantiam pro retinenda quondam miles habuisset. (p. 277_{5-7, 16-30}).

13. *Gothi in Moesiã inferiore confugiunt*

VII. 32, 9. Praeterea Athanaricus rex Gothorum Christianos in gente sua crudelissime persecutus, plurimos barbarorum ob fidem interfectos ad coronam martyrii subimavit, quorum tamen plurimi in Roma-

11. *Ветранион провъзгласен за император в Илирик*

VII. 29, 9. В Илирик войниците избрали за император престарелия Ветранион — мъж скромнен по природа и приятен на всички. Той обаче никога не бил усвоил дори отделните букви на писмото¹.

12. *Въстанието на Прокопий и арианството на Валент*

VII. 32, 1. В 1118 г. от основаването на Рим Валентиниан² със съгласието на войниците бил избран в Никея като тридесет и осми по ред император и останал като император единадесет години — — — 4. Валентиниан след това сивзел за съимператор брат си Валент и после погубил тиранина Прокопий³ заедно с мнозина негови привърженици. 5. Станалото по цял свят земетресение така раздвижило дори развълнуваното море, че водите му, както се разказва, се разлели по съседните крайбрежни равнини и разтърсили, сринали и унищожили твърде много островни градове. 6. Валент⁴, който бил покръстен и напътен от епископ Евдоксий⁵, застъпник на арианското учение, изпаднал в най-ужасна ерес. Но той дълго прикривал злополучното си увлечение и не свързвал властта с желанията си, докато бил подтискан от властта на още живия си брат Валентиниан. 7. И то защото той бил на ясно колко силно би могъл да отмъсти заради вярата императорът, който някога като войник бил проявил толкова голямо постоянство за запазването ѝ.

13. *Преселение на готи в Мизия*

VII. 32, 9. Освен това готският крал Атанарих⁶ подложил на най-жестоки гонения християните между своя народ. Той погубил мнозина от варварите заради вярата им и така ги увенчал с мъченически венец. Все пак мнозина от тях за-

¹ Вж. Аврелий Виктор 41, 26. (тук 96).
² Сиреч в 364 г. Св. подробности у Амиан Марцелин XXVI, 5, 10 сл. (тук стр. 145).

³ Това са събития от 364—365 г. ⁴ Имп. Валент (364—378). ⁵ Евдоксий бил ариански епископ на Антиохия (357—359) и на Константинопол (360—369).

⁶ Поради гоненията на Атанарих една част от готите християни под ръководството на своя епископ Вулфила избягала в Тракия и била настанена от Констанций II в областта на град Nicopolis ad Istrum. Техният живот е описан от Йорданес, История на готите, 267 (Вж. тук, стр. 359).

num solum non trepidi, velut ad hostes, sed certi, quia ad fratres, pro Christi confessione fugerunt. (pp. 277₃₄—278₂).

14. *Sarmatae Pannonias invadunt*

VII. 32, 14. Anno autem undecimo imperii sui Valentinianus, cum Sarmatae sese per Pannonias diffudissent easque vastarent, bellum in eos parans apud Brigitionem oppidum subita effusione sanguinis, quod Graece apoplexis vocatur, suffocatus et mortuus est. (p. 278₂₁₋₂₅).

15. *De bello Gothico in Thracia gesto et de Valentis apud Hadrianopolim interitu*

VII. 33, 9. Tertio decimo autem anno imperii Valentis, hoc est parvo tempore postea quam Valens per totum orientem ecclesiarum lacerationes sanctorumque caedes egerat, radix illa miseriarum nostrarum copiosissimas simul frutices germinavit. 10. Siquidem gens Hunorum, diu inaccessis seclusa montibus, repentina rabie percita exarsit in Gothos eosque passim conturbatos ab antiquis sedibus expulit. Gothi transito Danuvio fugientes, a Valente sine ulla foederis pactione suscepti ne arma quidem, quo tutius barbaris crederetur, tradidere Romanis. 11. Deinde propter intolerabilem avaritiam Maximi ducis fame et iniuriis adacti in arma surgentes, victo Valentis exercitu per Thraciam sese, miscentes simul omnia caedibus incendiisque, fuderunt. 12. Valens egressus de Antiochia cum ultima infelicis belli sorte traheretur, sera peccati maximi paenitentia stimulatus episcopos ceterosque sanctos revocari de exiliis imperavit.

13. Itaque quinto decimo imperii sui anno lacrimabile illud bellum in Thracia cum Gothis iam tunc exercitatione virium

ради Христовото учение избягали на римска земя, и то не уплашени — като при врагове, но сигурни — като при свои братя.

14. *Нападение на сармати в Панония*

VII. 32, 14. Когато в единадесетата година от царуването си Валентиниан се готвел за война срещу сарматите, понеже тогава те били наводнили Панонските провинции и ги опустошавали, той бил задушен от внезапно кръвоизлияние, което на гръцки се нарича апоплексия, и умрял в град Бригецион¹.

15. *Готската война в Тракия и смъртта на Валент при Одрин*

VII. 33, 9. В тринадесетата година от царуването на Валент, т. е. малко време след като Валент бил извършил разрушения на църкви и избивания на свети мъже по целия Изток, коренът на нашите нещастия пуснал твърде изобилни издънки. 10. Хунското племе, което дълго време било отделено чрез недостъпни планини, възбудено от внезапна ярост, се нахвърлило върху готите, разпръснало ги на вси страни и ги изгонило от старите им поселища². В бягството си готите преминали³ Дунава, били приети от Валент без каквито и да било договорни условия и дори оръжието си не предали на римляните, за да могат последните да имат повече доверие на варварите. 11. След това поради непоносимата алчност на дукса Максим, принудени от глад и неправди, те грабнали оръжие, разбили войската на Валент, пръснали се по Тракия и подложили всичко на сеч, пожари и грабежи. 12. Валент, като напуснал Антиохия и вече приближавал злополучният му край в тая гибелна война, подикнат от закъсняло разкаяние заради твърде големия си грях, заповядал да бъдат възвърнати от заточение епископите и другите свети мъже.

13. И така, в петнадесетата година от царуването си той водил в Тракия тая гибелна война⁴ с готите, които раз-

¹ Вж. стр. 111, бел. 6. ² Старите поселища на готите, откъдето ги прогонили хуните, са били разположени на десния бряг на р. Днестър. ³ Готите преминали Дунава през пролетта на 376 г., и то вероятно някъде към Силистра. ⁴ Сиреч в 378 г.

rerumque abundantia instructissimis gessit. Ubi primo statim impetu Gothorum perturbatae Romanorum equitum turmae nuda peditum deseruere praesidia. 14. Mox legiones peditum undique equitatu hostium cinctae ac primum nubibus sagittarum obrutae, deinde, cum amentes metu sparsim per devia cogentur, funditus caesa gladiis insequentum contisque perierunt. 15. Ipse imperator cum sagitta saucius versusque in fugam aegre in cuiusdam villulae casam deportatus lateret, ab insequentibus hostibus deprehensus, subiecto igne consumptus est et, quo magis testimonium punishmentis eius et divinae indignationis terribili posteris esset exemplo, etiam communi caruit sepultura.

16. Consoletur se, sed in hoc solo, pervicacia miseriaque gentilium, quia temporibus et regibus Christianis tantae simul congestae clades pressam reipublicae onerare cervicem: eversae provinciae, deletus exercitus, imperator incensus. Magnum revera hoc est ad nostrum dolorem magisque miserum quo magis novum. 17. Sed quid hoc ad consolationem proficit paganorum, qui palam pervident et in his quoque persecutorem ecclesiarum fuisse punitum? Unus Deus unam fidem tradidit, unam ecclesiam toto orbe diffudit: hanc aspicit, hanc diligit, hanc defendit; quolibet se quisque nomine tegat, si huic non sociatur, alienus, si hanc inpugnat, inimicus est. 18. Consolentur se gentiles, in quantum volunt, Iudaeorum haereticorumque suppliciiis, tantum et unum Deum esse et eundem personarum acceptorem non esse vel ex hac potissimum Valentis extincti probatione fateantur. 19. Gothi antea per legatos supplices poposcerunt, ut illis episcopi, a quibus regulam Christianae fidei

полагали тогава вече с изпитани военни сили и с изобилни припаси. Там още при първото нападение на готите отредите на римската конница били разстроени и оголили пехотните войски. 14. Веднага легионите отвсякъде били заобиколени от неприятелската конница. Най-напред те били обсипани с облаци стрели, а след това, обезумели от страх, пръснати и натикани в безизходни места, те загинали, като били избити до крак от мечовете и копията на преследващия ги неприятел. 15. Самият император, наранен от стрела и обърнат в бягство, с мъка бил отнесен и скрит в къщата на едно малко имение. Той бил изненадан от преследващия го неприятел, къщата била подпалена и той изгорял. Така той бил лишени от обикновено погребение, та по този начин свидетелството за наказанието му и за Божието негодувание да служи още повече за страшен пример на потомството¹.

16. Нека упоритите и злополучни езичници черпят смелост, но само от това, че толкова големи нещастия едновременно се струпаха върху империята и я притиснаха за гърлото в християнски времена и при християнски владетели: провинциите бяха съсипани, войската бе унищожена, императорът — изгорен. Действително твърде голяма е скръбта ни поради това бедствие и толкоз тя е по-голяма, колкото то е по-необикновено. 17. Но какво допринася това за окуражаване на езичниците, които ясно съзнават, че с тези бедствия е бил наказан гонителят на църквата? Един е бог и една вяра ни даде той, и една църква разпротря по целия свят: към нея е насочен погледът му, нея той обича и закриля. Под каквото име да се прикрива някой, щом той не е приобщен към нея, става чужд за нея; ако пък я напада, остава неин враг. 18. Нека езичниците черпят смелост, колкото искат, поради наказанията на юдеите и на еретиците, стига само най-вече от това доказателство със смъртта на Валент да признаят, че бог е един и не познава лицепрятие. 19. Преди това чрез пратеници готите смирено били поискали да им бъдат изпратени епископи, от които

¹ Омразата на Орозий към Валент се дължи на факта, че императорът закрилял арианството и бил противник на православието.

discerent, mitterentur. Valens imperator exitiabili pravitate doctores Arriani dogmatis misit. Gothi primae fidei rudimento quod accipere tenuerunt. Itaque iusto iudicio Dei ipsi eum vivum incenderunt, qui propter eum etiam mortui vitio erroris arsurum sunt. (pp. 279₃₄—281₁₇).

16. *Theodosius a Gratiano apud Sirmium Augustus appellatur*

VII. 34, 1. Anno ab urbe condita MCXXXII Gratianus quadragesimus ab Augusto post mortem Valentis sex annis imperium tenuit, quamvis iamdudum antea cum patruo Valente et cum Valentiniano fratre regnaret. 2. Qui cum adflictum ac paene conlapsam reipublicae statum videret, eadem provisione, qua quondam legerat Nerva Hispanum virum Traianum, per quem respublica reparata est, legit et ipse Theodosium aequum Hispanum virum et restituendae reipublicae necessitate apud Sirmium purpura induit orientisque et Thraciae simul praefecit imperio. 3. In hoc perfectiore iudicio, quia, cum in omnibus humanae vitae virtutibus iste par fuerit, in fidei sacramento religionisque cultu sine ulla comparatione praecessit; siquidem ille persecutor, hic propagator Ecclesiae. 4. Ita illi ne unus quidem proprius filius, quo successore gauderet, indultus est; huius autem orienti simul atque occidenti per succiduas usque ad nunc generationes gloriosa propago dominatur. 5. Itaque Theodosius adflictam rempublicam ira Dei reparandam credidit misericordia Dei; omnem fiduciam sui ad opem Christi conferens maximas illas Scythicas gentes formidatasque cunctis maioribus, Alexandro quoque illi Magno, sicut Pompeius Cornelius-

да научат правилата на християнската вяра. Император Валент поради своето пагубно безбожие им изпратил проповедници на арианското учение. Готите запазили това, което научили при въвеждането си във вярата. И така, по справедливата божия присъда, те сами изгорили жив оня, поради когото и след смъртта си ще горят заради престъпния си грях.

16. *Грациан провъзгласява Теодосий за съимператор в Сирмиум*

VII. 34, 1. В 372 г. от основаването на Рим Грациан¹, четиридесети по ред император след Август, царувал още шест години след смъртта на чичо си Валент, ако и вече да бил царувал дълго време преди това заедно с него и с брат си Валентиниан. 2. Понеже виждал разклатеното и почти неудържимо положение на империята, със същата предвидливост, с която някога Нерва² бил избрал испанеца Траян³, благодарение на когото империята била заздравена, и той сега избрал Теодосий⁴, също испанец. Поради необходимостта да бъде възстановена държавата той му наметнал пурпурната мантия в Сирмиум и му дал върховната власт над Изтока и Тракия. 3. Изборът на Грациан бил по-сполучлив, защото докато Теодосий не стоял подолу от Траян нито в една човешка добродетел, той несравнено го превъзхождал със своята преданост и ревност към вярата: докато онзи преследвал църквата⁵, този бил неин разпространител и ревнител. 4. Траян не бил ощастливен нито с един собствен син, на когото да се радва като на наследник. Славният пък род на Теодосий и до днес властвува както на Изток, така и на Запад с постоянно подновяващото му се потомство. 5. И така Теодосий вярвал, че държавата, съсипана поради божия гняв, може да бъде възстановена с милосърдието божие. С пълно упование в силата Христова той без колебание нападнал и разбил в големи и многобройни сражения ония твърде големи и страшни за всичките ни предци скитски племена⁶, отбягвани, както свидетелствуват Пом-

¹ Имп. Грациан (367—383). ² Имп. Нерва (96—98). ³ Имп. Траян (98—117). ⁴ Имп. Теодосий I (379—395). ⁵ Загатва се за преследвания на християните по времето на Траян. ⁶ Орозий има предвид готите, но ги смесва с живелите по-рано по тия места скити, тъй като през IV—V в. готите често се наричат с името „скитски племена“.

que testati sunt, evitatas, nunc autem extincto Romano exercitu Romanis equis armisque instructissimas, hoc est Alanos Hunos et Gothos, incunctanter adgressus magnis multisque proeliis vicit. 6. Urbem Constantinopolim victor intravit et ne parvam ipsam Romani exercitus manum adsidue bellando detereret, foedus cum Athanarico Gothorum rege percussit. 7. Athanaricus autem continuo ut Constantinopolim venit, diem obiit. Universae Gothorum gentes rege defuncto aspicientes virtutem benignitatemque Theodosii Romano sese imperio dederunt. (pp. 281₁₈—282₁₄).

17. Theodosius Thracias ab hoste liberat

VII. 34, 9. Interea cum Theodosius in oriente subactis barbarorum gentibus Thracias tandem ab hoste liberas reddidisset et Arcadium filium suum consortem fecisset imperii, Maximus, vir quidem strenuus et probus atque Augusto dignus nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emersisset, in Britannia invitatus prope modum ab exercitu imperator creatus in Galliam transiit. (p. 282₂₁₋₂₇).

пей¹ и Корнелий², дори от Александър Велики, които сега обаче били снабдени с римски коне и оръжие. Това били аланите, хуните и готите. 6. Теодосий влязъл като победител в град Константинопол и сключил договор с готския крал Атанарих, за да не изтощава малобройната римска войска в непрекъснато воюване. 7. А Атанарих, щом пристигнал в Константинопол, веднага починал. След смъртта на краля всички готски племена, като виждали добродетелите и благосклонното отношение на Теодосий, се подчинили на римската власт.

17. Теодосий освобождава Тракия от неприятели

VII. 34, 9. След като покорил варварските племена на изток, Теодосий найсетне освободил Тракия от неприятеля³ и си взел за съимператор своя син Аркадий. По същото време Максим⁴, мъж енергичен, честен и достоен да бъде император, стига да не беше се издигнал като тиранин чрез клетвонарушение, бил избран от войската в Британия за император почти против волята си и преминал в Галия.

¹ Авторът има пред вид историята на Помпей Трог, части от която са запазени в историята на Юстин. ² Касае се за римския историк Корнелий Непот, живял по времето на Август. ³ За тия събития от 382—384 г. вж. стр. 108, бел. 3. ⁴ Максим, провъзгласен за император в западните области на империята, се отправил срещу Теодосий, но бил разбит и загинал при Аквилея в 388 г.